

І.Є. АЛЕКСАНДРОВА, д-р. техн. наук (м. Харків)

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ТАНКОБУДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ТЕХНІЧНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ „ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ” В ПЕРСОНАЛЯХ

Представлены автобиографические данные заведующих кафедр и деканов факультета транспортного машиностроения Национального технического университета «Харьковский политехнический институт», которые организовывали и вели подготовку специалистов в области танко-строения.

The autobiographical data of managing faculties and deans of faculty of transport mechanical engineering of National Technical Institute of the Kharkov Polytechnic University are submitted, on which the preparation of the experts in area tankbuilding was conducted.

До 1952 року танкове КБ заводу № 75 формувалося здебільшого з випускників кафедри тракторобудування Харківського політехнічного інституту. З поверненням в 1951 році з Нижнього Тагілу до Харкова О.О. Морозова поста-ло питання про відкриття в Харкові танкової спеціальності "Колісні та гусеничні машини", яка до цього існувала в МВТУ ім. Баумана, Ленінградському та Челябінському політехнічних інститутах. В 1952 році така спеціальність була відкрита у Харківському політехнічному інституті при кафедрі тракторобудування. Завідувачем кафедри в той час був кандидат технічних наук, доцент М.І. Медведєв [1].

Михайло Іванович Медведєв (1893-1964) народився в 1893 році в м. Кобеляки. В 1925 році закінчив Харківський технологічний інститут і пішов працювати в тракторне конструкторське бюро ХПЗ, де став врешті головним конструктором. З 1 січня 1930 року становиться першим завідувачем кафедри тракторобудування Харківського механіко-машинобудівного інституту (тепер Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут").

Михайло Іванович своїми науковими працями зробив значний внесок в розвиток теорії тракторобудування і танкобудування. Його наукові праці "Теория трактора", "Конструирование трактора", "Теория гусеничных систем", "Альбом по гусеничным системам", "Гусеничные зацепления тракторов" мали велике практичне значення при розробці ходових систем танків першого і другого післявоєнних поколінь. Підготував 15 кандидатів наук. В 1958 році захистив дисертацію і став професором.

Ім'я М.І. Медведєва пов'язано з розвитком таких велетнів вітчизняного транспортного машинобудування як ХТЗ і Завод імені Малишева. Значну частину свого життя являвся консультантом цих підприємств.

З 1950 до 1961 року М.І. Медведєв являвся деканом факультету тракторного та сільськогосподарського машинобудування. На цій посаді він зробив великий внесок у підвищення якості підготовки спеціалістів для тракторної і танкової промисловості України. В 1961 році його було обрано дійсним членом Всесоюзної Академії сільськогосподарських наук (ВАСГНІЛ).

В 1961 році М.І. Медведєв переїхав до м. Києва, де очолив Українське відділення ВАСГНІЛ. На посаду завідувача кафедри тракторобудування був обраний кандидат технічних наук, доцент Г.М. Шепеленко [1].

Георгій Миколайович Шепеленко народився 29 квітня 1923 року в місті Запоріжжя. В 1941 - 1945 рр. Служив у Радянській Армії. Приймав участь у боях на Воронезькому, Степовому і IV Українському фронтах. В 1950 році закінчив Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування, працював асистентом кафедри теоретичної механіки. В 1952-1955 роках навчався в аспірантурі кафедри тракторобудування ХПІ. В 1955 році захистив кандидатську дисертацію.

Після захисту кандидатської дисертації основним науковим напрямком його діяльності являється теорія самохідних машин. Опублікував монографію "Динамические показатели ходовой системы трактора-тягача" та підручник "Основы теории самоходных машин". Але червоною стрічкою його біографії проходить діяльність декану факультету транспортного машинобудування. Саме під час його деканства була відокремлена спеціальність "колісні та гусеничні машини" і була створена в 1972 році кафедра колісних та гусеничних машин. Великий внесок зробив Г.М. Шепеленко у становлення навчального процесу і наукової роботи нової кафедри. Завідувачем кафедри колісних та гусеничних машин був призначений доктор технічних наук, професор В.П. Аврамов [1].

Віталій Прокопович Аврамов (1923-1992) народився 22 червня 1923 року. З 1943 року по 1945 рік перебував на фронті. В 1946 році поступив на інженерно-фізичний факультет ХПІ, який закінчив в 1951 році. Асистент (1951-1959), старший викладач (1959-1963) кафедри теоретичної механіки, доцент (1963-1972) кафедри автоматичного керування рухом. В 1970 році захистив докторську дисертацію, в 1972 році став професором. В тому ж році був призначений завідувачем кафедри колісних та гусеничних машин, яку очолював 20 років.

У своїй діяльності Віталій Прокопович керувався трьома основними принципами, від котрих не відступав ні при яких обставинах. Ці принципи полягають у наступному.

Перший принцип - принцип фундаменталізації інженерної освіти. Віталій Прокопович вважав, що сучасний інженер не тільки повинен добре знати вищу математику, фізику, теоретичну механіку, опір матеріалів і теорію механізмів і машин, але й всебічно застосувати ці знання при опануванні спеціа-

льних курсів. Ось чому контингент викладачів кафедри формувався не тільки з випускників спеціальності "колісні та гусеничні машини", але й з випускників інженерно-фізичного факультету і, насамперед, спеціальності "динаміка та міцність машин". Такий симбіоз дозволив викладати спеціальні дисципліни на самому сучасному рівні.

Другий принцип полягає в обов'язковому залученні викладачів кафедри до наукової бюджетної і госпдоговірної тематики. Віталій Прокопович добре розумів до яких негативних наслідків може привести перетворення вузівської кафедри у викладацьку середньої школи. На кафедрі не було викладачів, які активно не займалися науковою роботою. Віталій Прокопович рекомендував, а інколи і вимагав від викладачів кафедри включення в лекційні курси результатів власних наукових досліджень. Навчально-методичну роботу не любив, з великою обережністю відносився до різного роду ініціатив типу запровадження технічних засобів контролю, або курсу "Основи технічної творчості". І взагалі, не сприймав усе поверхневе, непродумане, халтурне. Як наслідок, на кафедрі склався потужний колектив викладачів-вчених, яким В.А. Аврамов пишався і якому безумовно довіряв.

І, нарешті, третій принцип полягає в строгому дотриманні трудової дисципліни. Незвичайне вимогливий до себе, професор В.П. Аврамов був вимогливим і до співробітників. Не вибачав запізнь, про пропускання занять без поважних причин й мови не було - усе розуміли, що за пропусканням послідує догана і пропозиція залишити кафедру. Вітчизняну систему освіти професор В.П. Аврамов вважав найкращою в світі і завжди різко реагував на реформістські витвори чиновників союзного і республіканського міністерств. Його девізом була формула: "Зміст вищої освіти повинен безперервно змінюватися, випереджаючи техніку, а форма освіти повинна бути консервативною".

Три вище сформульованих принципи дозволили довести навчальний процес на кафедрі до грані досконалості. І це дало свої результати - кафедра стала справжньою кузницею технічної еліти вітчизняного танкобудування. Серед випускників спеціальності "колісні та гусеничні машини" ми бачимо Генерального конструктора з танкобудування Росії, Героя Соціалістичної Праці М.С. Попова, заступників Генерального конструктора України з танкобудування і артилерійських систем, лауреатів Державної премії України Ю.М. Бусяка, Л.К. Магеромова, В.Ф. Клімова, В.О. Кононенка, М.К. Курова, О.А. Овчиннікова, Генеральних директорів Заводу імені Малишева В.В. Пивоварова, Г.Д. Гриценка, заступників Генерального директора О.М. Загородніх, А.М. Малакея, Головного конструктора ХТЗ ім. С. Орджонікідзе Є.П. Пономарьова, директора танкового заводу у складі Державного підприємства "Завод імені Малишева", лауреата Державної премії України Ю.Л. Левицького, завідувачів кафедр, професорів А.Т. Лебедева, В.Б. Самородова, декана факультету транспортного машинобудування професора В.В. Єпіфанова.

За успіхи в підготовці висококваліфікованих спеціалістів для танкобудівної промисловості СРСР і Народної Республіки Болгарії в 1985 році В.П. Аврамов був нагороджений орденом Дружби Народів.

Пішов з життя В.П. Аврамов в 1992 році. На посаду завідувача кафедри КГМ ім. О.О. Морозова було обрано доктора технічних наук, професора Александрова Є.Є. [1,2].

Євген Євгенович Александров народився 15 липня 1945 року в м. Харкові. В 1969 році з відзнакою закінчив інженерно-фізичний факультет ХПІ за спеціальністю "динаміка польоту та управління" і був розподілений на роботу в конструкторське бюро з електроприладобудування. В 1974 році захистив кандидатську дисертацію, а в 1986 році - докторську. В ХПІ працює з 1975 року асистентом (1975-1979), доцентом (1979-1987), професором (1987-1992). В 1992 році обраний на посаду завідувача кафедри КГМ ім. О.О. Морозова. За цей період кафедра перетворилася в потужний навчально-науковий комплекс. В 1993 році кафедра розпочала підготовку ще з однієї спеціальності - "електричні системи і комплекси транспортних засобів". В 1994 році професора Є.Є. Александрова було обрано дійсним членом Академії наук вищої школи України. В 1996 році за 10-томний підручник "Колісні та гусеничні машини високої прохідності", підготовлений викладачами кафедри під редакцією Є.Є. Александрова, він був удостоєний Нагороди Ярослава Мудрого АН ВШ України.

В 1998 році разом із заступником декана факультету транспортного машинобудування В.В. Спіфановим за цикл 50 винаходів "Створення нових конкурентоспроможних агрегатів колісних та гусеничних машин спеціального призначення" був удостоєний Золотої медалі Благодійного фонду підтримки авторів інтелектуальної власності ім. М.А. Куцина. В тому ж році Указом Президента України за підготовку висококваліфікованих кадрів для танкобудівної промисловості України, в тому числі кадрів вищої кваліфікації докторів і кандидатів наук, йому було присвоєне Почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

В 2000 році за цикл монографій "Розробка і впровадження багатоканальних систем автоматичного керування транспортними машинами", разом з академіками НАН України Б.Б. Тимофієвим, В.М. Кунцевичем, В.Л. Мазуром і професорами Л.А. Пономаренко, І.М. Богаєнко, А.І. Сбитневим і Б.І. Кузнецовим, професору Александрову Є.Є. Указом Президента України була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки.

В 2004 році кафедра КГМ ім. О.О. Морозова розпочала підготовку спеціалістів з третьої спеціальності - "інформаційні технології проектування". В 1996 році при кафедрі працює спеціалізована вчена рада СРД 64.050.01 по захисту докторських дисертацій за спеціальністю "озброєння та військова техніка". Дисертації в цій раді захистили Генеральний директор ДП "Завод ім. Малишева" Г.Д. Гриценко, Генеральний директор і Головний інженер ВО

„Моноліт” В.М. Грищенко, Головний інженер ДП “Завод ім. Малишева” М.В. Чижиков, Генеральний конструктор України з артилерійського та стрілецького озброєння О.Л. Комнацький, Начальник управління Міністерства промислової політики України Е.В. Глушенко, заступники Генерального конструктора України з танкобудування А.Г. Словіковський, В.Ф. Климов, Ю.М. Бусяк, Л.К. Магерамов, В.В. Вакуленко, Ю.І. Волченко, О.І. Веретенников, начальники відділів ХКБМ ім. О.О. Морозова В.О. Кононенко, І.І. Васильченко, ректор Національного автомобільно-дорожнього університету А.М. Туренко, перший проректор цього університету Є.М. Лисіков, завідувачі кафедрами В.П. Писарев, В.Б. Самородов, М.А. Ткачук, П.О. Качанов.

З 1997 при кафедрі під керівництвом Є.Є. Александрова працює редколегія Всеукраїнського науково-технічного журналу „Механіка та машинобудування”.

В 2002 році на загальних зборах АН ВШ України професора Александрова Є.Є. було обрано академіком-секретарем відділення механіки та машинобудування і членом Президії АН ВШ України.

Наукова громадськість України достойно відмітила 60-річний ювілей академіка Є.Є. Александрова. Указом Голови Верховної Ради України він був нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради. Міністерство освіти і науки України нагородило Є.Є. Александрова медаллю „За наукові досягнення”, Президент АН ВШ України вручив йому найвищу нагороду Академії - Нагороду Святого Володимира, а Патріарх Української Православної Церкви Київського Патріарху Філарет своїм Указом нагородив Є.Є. Александрова орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира.

Ім'я професора Є.Є. Александрова добре відомо не тільки в Україні. В 2003 році його біографія була розміщена у виданні „Who is Who” Американського Біографічного Інституту в числі біографій 5000 видатних діячів світу з врученням Золотої „Медалі пошани Америки”. В 2006 році Американський Біографічний Інститут номінував професора Є.Є. Александрова в числі 50 видатних діячів світу на отримання „Світової медалі Свободи”.

У своїй діяльності на посаді завідувача кафедри професор Є.Є. Александров завжди тісно співпрацював з деканами факультету транспортного машинобудування професорами В.К. Беловим і В.В. Єпіфановим [1].

Віктор Костянтинович Белов народився 5 жовтня 1937 року в м. Харкові. Закінчив в 1960 році Харківський політехнічний інститут за спеціальністю „локомотиво будування”. В 1969 році захистив кандидатську дисертацію. На кафедрі КГМ працює з дня її заснування. В 1986 році призначений деканом факультету транспортного машинобудування. Під його керівництвом факультет став одним з провідних факультетів університету. У декілька разів збільшилася кількість докторів наук, професорів. При кафедрах КГМ і ДВЗ були створені спеціалізовані вчені ради по захисту докторських дисертацій, захистили докторські дисертації молоді викладачі факультету А.П. Марченко,

А.М. Пойда, Є.І. Третяк, Ф.І. Абрамчук, Є.Є. Александров, В.П. Писарев, В.П. Ольшанський. На посаду завідувача кафедри локомотиво будувannya був запрошений молодий доктор наук, професор В.І. Омеляненко. Кафедра почала підготовку спеціалістів з нової спеціальності „електричний транспорт”. Почався процес пожвавлення навчально-методичної роботи, почали друкуватися перші підручники і навчальні посібники.

В 2000 році деканом факультету транспортного машинобудування був обраний доцент кафедри КГМ В.В. Єпіфанов.

Віталій Валерійович Єпіфанов народився в 1956 році в м. Харкові. В 1979 році закінчив Харківський політехнічний інститут за спеціальністю „колісні та гусеничні машини”. В 1988 році захистив кандидатську дисертацію. На посаді декана факультету транспортного машинобудування займається подальшими вдосконаленням навчальної, навчально-методичної, наукової і виховної роботи. В 2004 році на факультеті відкрилися нові спеціальності: „інформаційні технології проектування”, за якою ведеться підготовка бакалаврів та спеціалістів кафедрами колісні та гусеничні машини і теорії механізмів і машин, і автомобілі та автомобільне господарство”, за якою здійснює підготовку кафедра автомобіле- і тракторобудування. Факультет транспортного машинобудування вийшов на друге місце в університеті за об’ємом наукової господарчої тематики. Високих показників досяг колектив факультету у виконанні університетських програм „Підручник” і „Кадри”. В 2005 році колективом кафедри ДВЗ під загальною редакцією А.П. Марченко підготовлений і вийшов з друку шеститомний підручник „Двигуни внутрішнього згоряння”. Під редакцією Є.Є. Александрова колектив кафедри КГМ готує п’яти томний підручник „Автоматичне керування рухомими об’єктами та технологічними процесами”, перший том якого вийшов з друку в 2002 році, а другий - в 2006 році. На факультеті щорічно поліпшується кадровий склад викладачів. Докторські дисертації захистили завідувачі кафедрами В.Б. Самородов, М.А. Ткачук, а також співробітники факультету В.О. Пильов та І.В. Парсаданов. До викладацької роботи на факультеті залучені професори К.І. Богатиренко, Б.І. Кузнецов, Є.М. Гецович, підготували докторські дисертації доценти Д.О. Волонцевич, О.В. Устиненко, В.В. Дущенко.

В 1998 році доцент В.В. Єпіфанов отримав Золоту медаль Благодійного фонду захисту авторів інтелектуальної власності ім. М.А. Куцина за розробку нових конкурентноспроможних систем і агрегатів колісних та гусеничних машин спеціального призначення. В 2004 році отримав вчене звання професора.

Список літератури: 1. *Костенко Ю.Т., Морозов В.В., Ніколаєнко В.І.* та ін. Харківський політехнічний: вчені та педагоги. -Х.: Прапор, 1999 – 352 с. 2. *Товажнянський Л.Л., Ніколаєнко В.І., Морозов В.В.* та ін. Харківський політехнічний: випускники - гордість і слава. - Х.: Прапор, 2000. - 88с.

Поступила в редколлегию 04.06.07